

[το νερό στην αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου]

δουδομή κατερίνα | μουρατίδου γιώτα
υπεύθυνη έκδοσης | ανανάδου-τζημοπούλου μαίρη

Το νερό στην αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου

Δουδούμη Κατερίνα, Μουρατίδου Γιώτα

Υπεύθυνη έκδοσης Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μαίρη

ISBN 978-960-456-096-7

© Copyright Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη 2008

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Παραγωγή Π. ΖΗΤΗ & Σια Ο.Ε.
18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας
Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19
Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229
e-mail: info@ziti.gr

Βιβλιοπωλείο ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ
Αρμενοπούλου 27 • 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310.203.720, Fax 2310.211.305
e-mail: sales@ziti.gr

www.ziti.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
----------------	---

1.

Εισαγωγή 10

1.1 Αντικείμενο της έρευνας	10
1.2 Μεθόδευση της έρευνας	14
1.3 Στόχος της έρευνας	15

2.

Από τη θεωρία της αρχιτεκτονικής τοπίου: εννοιολογικό πλαίσιο 16

2.1 Τοπίο	16
2.2 Αρχιτεκτονική τοπίου	18
2.3 Σύγχρονες προσεγγίσεις σχεδιασμού τοπίου	21
2.4 Αστικό τοπίο – Αστικοί υπαίθριοι χώροι	22

3.

Εφαρμοσμένη έρευνα 26

3.1 Πρόθεση	26
3.2 Μεθόδευση	26

4.

Η μελέτη των περιπτώσεων 28

4.1. Διαμορφωμένα τοπία στα οποία το νερό προϋπήρχε ως στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος	28
--	----

4.1.1. Θάλασσα	28
○ Βαρκελώνη_ανάπλαση του παραλιακού μετώπου	30
○ Aqaba_ανάπλαση του παραλιακού μετώπου	34
○ Κυρήνεια_Dik Burun	38
○ Dubai_δημιουργία τεχνητών νησιών	42
4.1.2. Λίμνη	48
○ Freienbach_πλατφόρμα πάνω στη λίμνη	50
4.1.3. Πηγές	52
○ Νάουσα_άλσος Αγίου Νικολάου	56
○ Δράμα_πηγές Αγίας Βαρβάρας	60
4.1.4. Ποτάμι	64
○ Seoul_έργο ανάπλασης Cheonggyecheon	68
○ Okayama_πάρκο “Shiki-no Michi, Shinjuku”	72
○ Polder	74
○ Almere Buiten_Meridaanpark	74
○ Amsterdam_Borneo-Sporenburg	76
○ Amsterdam_Java Island	78
○ Rotterdam_Mullerpier	80
4.1.5. Κανάλια	82
○ Zutphen-Deventer_Bypasslandscape design study	86
○ Παρίσι_Parc de la Villette	88
4.2. Διαμόρφωση τοπίων με χρησιμοποίηση του νερού ως νέου συνθετικά στοιχείου, χωρίς να προϋπάρχει στο φυσικό περιβάλλον	90

4.2.1. Στάσιμο και τρεχούμενο νερό	90
○ Taos_El Monte Sagrado	92
○ Κορνουάλη_Eden Project	96
○ Osaka_EXPO '70 Commemoration park	98
○ Βερολίνο_Postdamer Platz	102
○ Παρίσι_Dalle Centrale	106
○ Nagoya_Wakamiya Boulevard park	110
○ Yokohama_Grand Mall park	114
○ Rigadh_King Abdulaziz central park	118
○ Dallas_Fountain place	120
○ Philadelphia_Chestnut street park	122
○ Los Collinas at Irving_Williams square	124
○ Dallas_Museum of Art	128
○ Shuzenji_Public Hall garden	130
○ Degendorf_υπαίθριοι χώροι τεχνικού κολλεγίου	132
○ Βοτανικοί κήποι	134
○ Βαρκελώνη_Βοτανικός κήπος	136
○ Ιαπωνία_Ξενοδοχεία	138
○ Ζυρίχη_σύστημα ροής νερού μεταξύ κατοικίας-δημόσιου χώρου	142
4.2.2. Πίδακες	144
4.2.3. Στάσιμο νερό	158
○ Ζυρίχη_Gehrenholzpark	158
○ Colorado Springs_United States Air Force academy	162
4.3. Διαμόρφωση τοπίων με προσθήκη του νερού ως νέου στοιχείου, σε περιβάλλον όπου και φυσικά προϋπάρχει	166

4.3.1.	Θάλασσα σε συνδυασμό με νέα διαμόρφωση νερού	166
○	Tokyo_Sea life park	166
○	Θεσσαλονίκη_ανάπλαση παραλιακού μετώπου	170
4.3.2.	Λίμνη σε συνδυασμό με νέα διαμόρφωση νερού	174
○	Chicago_Filtration Plant.....	174
4.3.3.	Ποτάμι σε συνδυασμό με νέα διαμόρφωση νερού	178
○	Λισαβόνα_EXPO '98	178
○	Hong Kong_Sha Tin park	182
○	Tampa_Nationsbank plaza.....	186
○	Leipzig_Fritz von Harck gardens.....	190
○	Duisburg_Nord landscape park	192
4.4.	Διαμόρφωση τοπίων με επαναφορά του στοιχείου του νερού ως μνήμη του υδάτινου στοιχείου που προϋπήρχε στην περιοχή	194
○	Mexico City- Azcapotzalco_Tezozomoc park	194
○	Tokyo_Shinagawa Ward park	198
○	Θεσσαλονίκη_Οι κήποι του Πασά.....	202
5.	Συμπεράσματα	204
	Συγκεντρωτικοί πίνακες παραδειγμάτων	225
	Πηγές	230

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό έγινε στα πλαίσια της ερευνητικής πτυχιακής εργασίας που προβλέπεται από το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών της Πολυτεχνικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κατά το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007.

Ο τίτλος της εργασίας είναι “το νερό στην αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου”. Το θέμα μας κέντρισε από την αρχή το ενδιαφέρον καθώς διακρίναμε τη μεγάλη σημασία του νερού στην αρχιτεκτονική και ιδιαίτερα στην αρχιτεκτονική τοπίου. Στην επιλογή του θέματος και στην διεξαγωγή της έρευνας συνετέλεσε αρκετά η εμπειρία της συμμετοχής μας στο πρόγραμμα Erasmus στην πόλη της Φλωρεντίας, όπου βιώσαμε την αίσθηση ενός διαφορετικού αστικού υδάτινου τοπίου από αυτό της Θεσσαλονίκης.

Ελπίζουμε ότι η εργασία μας θα φανεί χρήσιμη σε άλλες φοιτητικές έρευνες είτε ως βιβλιογραφικό υλικό είτε ως έναυσμα για μελέτες, εργασίες και σκέψεις πάνω στη αρχιτεκτονική και το νερό. Χρήσιμη θεωρήσαμε την εισαγωγή πληθώρας εικονογραφικού υλικού για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου. Σε κάθε εικόνα εμφανίζεται ο τίτλος της και η πη-

γή της: όταν πρόκειται για βιβλίο, το όνομα του συγγραφέα, όταν πρόκειται για περιοδικό, το όνομά και ο αριθμός του τεύχους, όταν πρόκειται για διαδίκτυο, η ηλεκτρονική διεύθυνση. Τα ονόματα των εκάστοτε μελετητών αναφέρονται στο κείμενο.

Ευχαριστούμε την επιβλέπουσα μας Καθηγήτρια Ανανιάδου-Τζημπούλου Μαίρη για την εκπαίδευση στο αντικείμενο, την παροχή πλούσιου βιβλιογραφικού και αρχειακού υλικού και την συνεχή καθοδήγηση και ουσιαστική συμβολή στην συγγραφή και ολοκλήρωση της έρευνας. Επίσης, τη διδάσκουσα με το Π.Δ.407 Καρακινάρη Ζωή για τη βοήθεια ως προς την προσέγγιση υλικού, τον κ. Δουδούμη Γιάννη για την τεχνική βοήθεια, τον ιστορικό τέχνης Miguel Fernandez-Belmonte για τις πληροφορίες που μας παρείχε. Τέλος, ευχαριστούμε συμφοιτητές και φίλους μας άλλων ειδικοτήτων για την πολύτιμη παροχή πληροφοριών, ιδιαίτερα χρησιμων για την διεξαγωγή της έρευνάς μας.

[k.g.]

όπως είπε ο Loren Eiseley...

*“αν υπάρχει μαγεία σ’ αυτόν τον πλανήτη,
τότε αυτή περιέχεται στο νερό”*

1.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αντικείμενο της έρευνας είναι το νερό ως στοιχείο σχεδιασμού στην σύγχρονη αρχιτεκτονική του αστικού υπαίθριου χώρου. Επικεντρωνόμαστε στη μελέτη σχεδιασμένων τοπίων όπου το νερό χρησιμοποιείται ως εργαλείο σύνθεσης από τους σχεδιαστές ή αποτελεί βασικό στοιχείο οργάνωσης του χώρου. Εστιάζουμε το ενδιαφέρον μας στα αστικά τοπία λόγω της άμεσης σχέσης τους με τον άνθρωπο και την καθημερινότητά του. Η παρουσία ισχυρών φυσικών στοιχείων, όπως το νερό, στον αστικό ιστό, έχει ιδιαίτερη σημασία, ιδιαίτερα στην σύγχρονη πραγματικότητα, όπου η έλλειψή του γίνεται όλο και περισσότερο αισθητή. Ενδιαφερόμαστε, λοιπόν, γι' αυτήν και πιθανές σχέσεις με το παρελθόν. Το νερό στη διαμόρφωση του τοπίου μας ενδιαφέρει τόσο ως στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και ως τεχνητά τοποθετημένο, ανεξαρτήτως κλίμακας και σε όλες του τις μορφές. Χρήσιμη θεωρούμε τη μελέτη της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας, αλλά και της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας, για τη διεξαγωγή, όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένα, συμπερασμάτων.

Η ιδέα του τοπίου είναι τόσο παλιά όσο η μυθολογία, η έκφραση του παραδείσου ως τό-

που απόλαυσης ή του κήπου της Εδέμ. Σε όλες αυτές τις εικόνες των μυθολογικών τοπίων εντοπίζεται η παρουσία της φύσης με κυρίαρχο το στοιχείο του πρασίνου και του νερού. Επίσης, στη μυθολογική χώρα του Ατλαντικού ωκεανού, την Ατλαντίδα, που σύμφωνα με τους μύθους ήταν ένα νησί, ένα ισχυρό βασίλειο, εξαφανίστηκε τελικά ύστερα από έναν μεγάλο κατακλυσμό.

Στην ιστορική πραγματικότητα, επίσης, παρατηρούμε ότι το νερό αποτέλεσε κυρίαρχο στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος των πρώτων πολιτισμών. Στη νεολιθική ακόμη εποχή (8000-2500 π.Χ.) εμφανίζεται η ανάπτυξη προϊστορικών εγκαταστάσεων, οι λεγόμενοι λιμναίοι οικισμοί, με ξύλινες κατασκευές-κατοικίες μέσα σε νερό.

Τα σύγχρονα, πολιτισμικά τοπία έχουν τις καταβολές τους στα τοπία των δέλτα των ποταμών και τις κοιλάδες τους. Να θυμηθούμε στην περιοχή της Μεσοποταμίας τη Βαβυλώνα του 3.000 π.Χ., πόλη που οργανώθηκε και αναπτύχθηκε σε εκτροπή του ποταμού Ευφράτη αλλά και τη Βαγδάτη του 762 π.Χ. στον ποταμό Τίγρη που αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα· στην Αίγυπτο η κοιλάδα του ποτα-

Μεσοποταμία_ <http://en.wikipedia.org/>

κήπος στο βασιλικό παλάτι
της Katsura
Wines 2 2011

Λιμναίοι οικισμοί_
_Πετρονώτης Α.,
1991

_ <http://members.aol.com/gabi20uhl/Page15b.html>

Ναύπλιο_προσωπικό αρχείο

Νείλος_ <http://en.wikipedia.org/>

Φλωρεντία_προσωπικό αρχείο

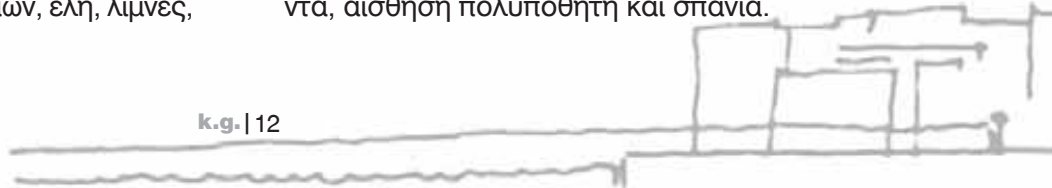
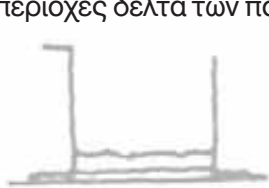

μού Νείλου ήταν το κέντρο του πολιτισμού κατά την περίοδο 3.500-500 π.Χ. ως τοπίο οργανωμένο γραμμικά κατά μήκος του ποταμού· στην Ελλάδα και το Μινωικό πολιτισμό του 2.000 π.Χ. τη δημιουργία ανακτόρων χωρίς οχυρωματικά έργα λόγω της φυσικής προστασίας τους από τη θάλασσα. Στους ανατολικούς πολιτισμούς το νερό ανέκαθεν αποτελούσε βασικό στοιχείο της φιλοσοφίας και της οργάνωσης ολόκληρης της ζωής στην καθημερινότητά τους. (Μ. Ανανιάδου-Τζημπούλου, 1992). Γενικότερα, τόσο στους κεντρικούς πολιτισμούς όσο και στους ανατολικούς, το νερό αποτελέσε το βασικότερο ίσως στοιχείο του τοπίου το οποίο αναζητήθηκε για την εγκατάσταση και ανάπτυξη μιας πόλης και κατ' επέκταση ενός πολιτισμού. Αλλά και με το πέρασμα των χρόνων έως σήμερα, το νερό αποτελεί ίσως το βασικότερο στοιχείο που αναζητείται και αναδεικνύεται στην ανάπτυξη μιας πόλης.

Τα τρία τέταρτα της επιφάνειας της γης καλύπτονται από νερό, στις διάφορες μορφές του. Το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης αυτής καλύπτεται από θάλασσα, υδάτινο περιβάλλον που κατέχει εξέχουσα θέση. Από τα υδάτινα, όμως, περιβάλλοντα ιδιαίτερη σημασία έχουν και οι υγρότοποι τους οποίους πολύ γενικά διακρίνουμε σε περιοχές δέλτα των ποταμών, έλη, λίμνες,

λιμνοθάλασσες, πηγές, εκβολές, ποταμούς και τεχνητές λίμνες. (Ζ. Καρακινάρη, 2005)

Το νερό, είτε ως φυσικό είτε ως τεχνητά τοποθετημένο στον αστικό υπαίθριο χώρο, είναι εξαιρετικά σημαντικό για αυτόν χάρη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Παραπέμπει στο διαφορετικό και συνιστά ένα συντελεστή αισθητικής που αυξάνει τη αξία χρήσης της αστικής γης. Ως σπάνιο, αποτελεί το φυσικό χαρακτηριστικό του τοπίου που οι σύγχρονες κοινωνίες είναι διατεθειμένες να αξιοποιήσουν “ως το «φυσικό σκηνικό» στο σχεδιασμό του δημόσιου χώρου. Εμπεριέχει έντονα την έννοια του χρόνου, της χρονικής μεταβολής, της εναλλαγής των εποχών, την έννοια του ασταθούς... Στην αναζήτηση του ιδιαίτερου τόπου που θα προσδώσει στο δημόσιο χώρο τη δυναμική της «εμπειρίας», η παρουσία του νερού αποτελεί ένα ισχυρό πλεονέκτημα.” (Π. Νικηφορίδης, Μ. Κούμο, Π. Τaráνη, Ε. Καρυώτη, 2005) Επιπλέον, προσδίδει δροσισμό, άνεση και ένα διαφορετικό κλίμα στο χώρο και προσελκύοντας διάφορα είδη πανίδας, κυρίως πτηνά, συμβάλλει στη δημιουργία χώρου γεμάτου ζωή. Τέλος, στις παραθαλάσσιες κυρίως περιοχές, το νερό είναι αυτό που προσδίδει τη μοναδική αίσθηση του ανοικτού ορίζοντα, αίσθηση πολυπόθητη και σπάνια.

Χίμνη Πλαστήρα
προσωπικό αρχείο

<http://www.free-pictures-photos.com/water/index.htm>

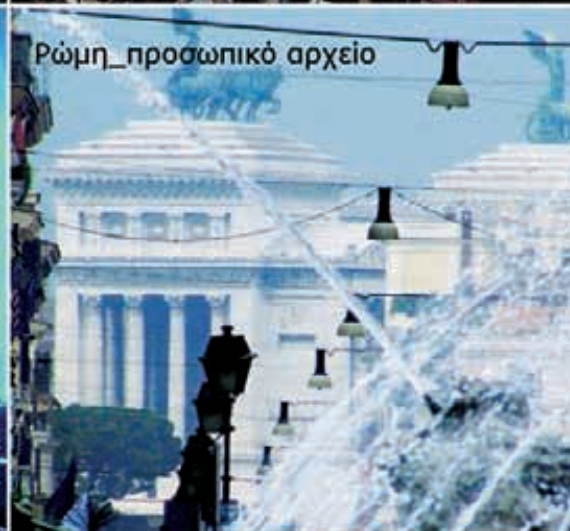
Σεράφυ_προσωπικό αρχείο

Λίμνη Καστοριάς
προσωπικό αρχείο

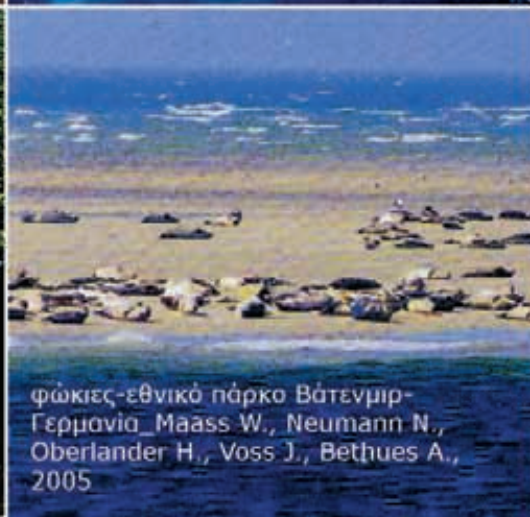
http://www.dailymail.net/seresvivos/ga/aria_tortuga.html

Ρώμη_προσωπικό αρχείο

πατάριος Gambia
<http://en.wikipedia.org/>

φώκιες-εθνικό πάρκο Βάτενμπερ-Γερμανία_Maass W., Neumann N., Oberlander H., Voss J., Bethues A., 2005

Λίμνη Καστοριάς
προσωπικό αρχείο

Άρρηκτα συνδεδεμένο με την ύπαρξη της ζωής, το νερό είναι απαραίτητο για πολλές διαφορετικές χρήσεις μιας κοινωνίας αλλά και του κάθε μέλους της ξεχωριστά. Τα υδάτινα αποθέματα δυστυχώς εκλείπουν, ρυπαίνονται σταδιακά και τελικά το νερό από κοινωνικό αγαθό που είναι, μετατρέπεται σε αντικείμενο διεκδίκησης και αντιπαράθεσης σε τοπικό και διεθνές επίπεδο.

“ποταμός δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἑδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς.”
(Γένεσις, 2.10)

1.2 ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για τη μελέτη του νερού ως στοιχείου σχεδιασμού στην σύγχρονη αρχιτεκτονική του αστικού υπαίθριου χώρου κρίναμε αναγκαία την αναζήτηση ενός επαρκούς συνόλου παραδειγμάτων. Η έρευνα για την ανεύρεση των παραδειγμάτων αυτών είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφική και για μερικά μόνο παραδείγματα συμπληρώνεται από προσωπικές εμπειρίες ή έρευνα πεδίου. Τελικά, καταλήγουμε στην επιλογή μιας σειράς αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων που θεωρούμε ότι καλύπτουν τις διάφορες πτυχές του θέματος.

Η έρευνα διεξάγεται σε δύο επίπεδα· ένα θεωρητικό και ένα εφαρμοσμένο.

Στο πρώτο, θεωρητικό επίπεδο, γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση βασικών εννοιών και σχεδιαστικών προσεγγίσεων της αρχιτεκτονικής τοπίου. Κρίνεται απαραίτητη, δηλαδή, η αποσαφήνιση εννοιών που χρησιμοποιούνται στην έρευνα, όπως π.χ. οι έννοιες τοπίο, αρχιτεκτονική τοπίου, σχεδιαστική προσέγγιση και σύγχρονες προσεγγίσεις σχεδιασμού, αστικό τοπίο και αστικός υπαίθριος χώρος. Επιπλέον, πρέπει να αποσαφηνίσουμε το νόημα που εμείς αποδίδουμε και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούμε τους όρους αρχιτεκτονικό πρότυπο ή μοντέλο, σχεδιαστικό ύφος και σχεδιαστική τάση.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται η μελέτη των περιπτώσεων. Με σκοπό την ταξινόμηση του υλικού, δηλαδή, κατατάσσουμε τα παραδείγματα σε κατηγορίες με βάση τη μορφή με την οποία συναντάται το υδάτινο στοιχείο στο καθένα από αυτά. Στα πλαίσια της κάθε κατηγορίας τα παραδείγματα αναλύονται και μελετώνται με τρόπο ομοιόμορφο, με σκοπό την μετέπειτα εξαγωγή συνθετικών συμπερασμάτων. Αυτά προκύπτουν από σύγκριση παραδειγμάτων τόσο στο εσωτερικό της ίδιας κατηγορίας όσο και γενικότερα μεταξύ διαφορε-

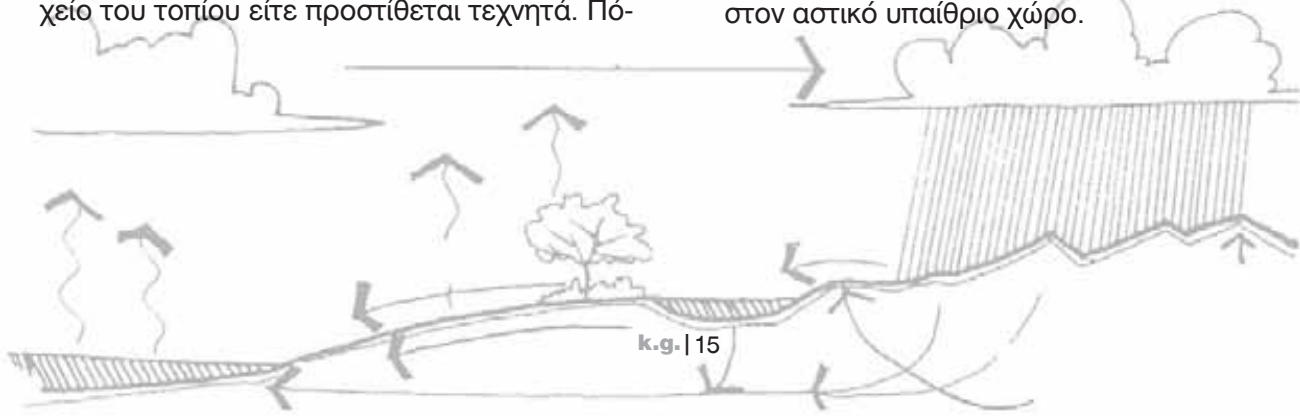
τικών κατηγοριών. Επίσης, γενικεύσαμε ορισμένα συμπεράσματα στο βαθμό που αυτό κάποτε είναι εφικτό.

1.3 ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στόχος της έρευνας είναι να δούμε από μια κριτική σκοπιά το χειρισμό του νερού ως στοιχείου σχεδιασμού στην σύγχρονη πραγματικότητα της αρχιτεκτονικής του αστικού υπαίθριου χώρου, την ανάδειξη σχεδιαστικών ζητημάτων σχετικών με το νερό και την κατανόηση του ρόλου του στο κάθε έργο. Θα ενδιαφερόμαστε να αναζητήσουμε συμπεράσματα όχι μόνο μεμονωμένα για κάθε παράδειγμα, αλλά και συνθετικά έτσι όπως αντικατοπτρίζουν μια σημερινή πραγματικότητα και θα αναζητήσουμε τις αιτίες που πιθανά οδηγούν σε αυτά.

Πιο συγκεκριμένα, μας ενδιαφέρει να δούμε κατά πόσον προτιμάται η ανάδειξη του υδάτινου στοιχείου κατά τον σχεδιασμό του αστικού υπαίθριου χώρου, είτε είναι φυσικό στοιχείο του τοπίου είτε προστίθεται τεχνητά. Πό-

σο συχνά συναντάται το υδάτινο στοιχείο στις αστικές υπαίθριες διαμορφώσεις, σε ποιες μορφές και σε ποια από αυτές δίνεται μεγαλύτερη σημασία. Επίσης, κατά πόσον η παρουσία του υδάτινου στοιχείου στις αστικές διαμορφώσεις συμβάλλει στην κοινωνική, οικονομική, οικολογική και αισθητική εξυγίανση της πόλης. Κατά πόσον η προτεραιότητα σε συγκεκριμένη προσέγγιση ενός έργου το επηρεάζει θετικά ή αρνητικά. Επιπλέον, η κοινή ή διαφορετική αντιμετώπιση στο σχεδιασμό όταν πρόκειται για τοπία στα οποία το νερό εμφανίζεται με την ίδια μορφή. Ακόμη, όταν το νερό εισάγεται ως νέο στοιχείο στο τοπίο, ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν το σχεδιαστή να το κάνει. Αν υπάρχει κάποια επιρροή στον σύγχρονο σχεδιασμό, όσον αφορά το νερό, από μοντέλα του παρελθόντος, σε σχέση πάντα με τον τόπο και τον πολιτισμό του. Ποιά είναι η κατάσταση που επικρατεί σήμερα στην ελληνική πραγματικότητα. Και τελικά σε ποια χαρακτηριστικά συνίσταται η σημασία του νερού στον αστικό υπαίθριο χώρο.

2. από τη θεωρία της αρχιτεκτονικής τοπίου εννοιολογικό πλαίσιο

2.1 ΤΟΠΙΟ

Τοπίο. Μια έννοια πανάρχαια, επίκαιρη και πολυσυζητημένη γενικά και ειδικά. Έννοια σχεδόν πρωταρχική, όπως το περιβάλλον, η φύση, ο χώρος, ο τόπος. Ο χώρος, γενική χωρική συνθήκη, ο τόπος συγκεκριμένος, βιωμένος με τα δικά του χαρακτηριστικά (Ι. Στεφάνου, 2005). Και το τοπίο; Κάθε πολιτισμός αντιλαμβάνεται διαφορετικά την έννοια του τοπίου. Το τοπίο δεν είναι μια έννοια ταυτόσημη για κάθε πολιτισμό και κάθε χρονική περίοδο. Εξαρτάται από αυτούς τους παράγοντες. Όπως συχνά και από την σκοπιά της ειδικότητας που το προσεγγίζει κάποιος. Διαφορετική είναι η οπτική για το τοπίο από τη ζωγραφική, την ποίηση, τον κινηματογράφο, τη γλυπτική, την τοπογραφία, την οικολογία, τη γεωγραφία.

Στην παρούσα έρευνα μας απασχολεί το τοπίο μέσα από το σύγχρονο βλέμμα του αρχιτέκτονα, όπως, δηλαδή, αντιλαμβανόμαστε κι ερμηνεύουμε τα τοπία που θα συναντήσουμε. Στον καθημερινό μας λόγο με τον όρο τοπίο αναφερόμαστε σε μια θέαση από ψηλά, από

όπου δηλαδή όπου ο άνθρωπος είναι απόμακρος παρατηρητής ή σε μια θέαση της φύσης. Όμως το τοπίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τον άνθρωπο, αφού δεν υπάρχει παρά μόνο από αυτόν και για αυτόν, και, αν και συχνά φυσικό, διακρίνεται από την έννοια της φύσης. Ορίζεται ως “ένα φυσικό σύνολο σε δυναμική εξέλιξη, που αποτελεί χώρο κοινωνικής πρακτικής για την ανθρώπινη δραστηριότητα... Είναι ένας “οργανισμός, του οποίου η δομή και ο χαρακτήρας είναι αποτελέσματα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα οργανικά και τα ανόργανα στοιχεία του και που δυναμικά εξελίσσεται και δεν υπάρχει παρά στο μέτρο που γίνεται κατανοητό από τον άνθρωπο” (Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1990). Η παραδοχή του ως δυναμικά εξελισσόμενου οργανισμού κάνει αυτόματα αυτονόητο ότι πρόκειται για κάτι πολυσύνθετο και μη στατικό. Η επέμβαση σε κάποιο από τα δομικά του στοιχεία έχει αντίκτυπο στη μορφή και τη λειτουργία του συνόλου (Μ. Τρατσέλα, 2006).

Γι’ αυτό και το ενδιαφέρον της αρχιτεκτονικής για το τοπίο είναι ολοένα κι αυξανόμενο, αφού το τοπίο έπαψε πια να θεωρείται ως το εναπομείναν κενό του κτισμένου χώρου. Πρόκειται για έναν χώρο γεμάτο νοήματα, φορτισμένο, οικειοποιημένο, που έχει υποστεί χρή-

πανοραμική άποψη της
Winoos-Minesota
"Αρχιτέκτονες", π.49, 2005

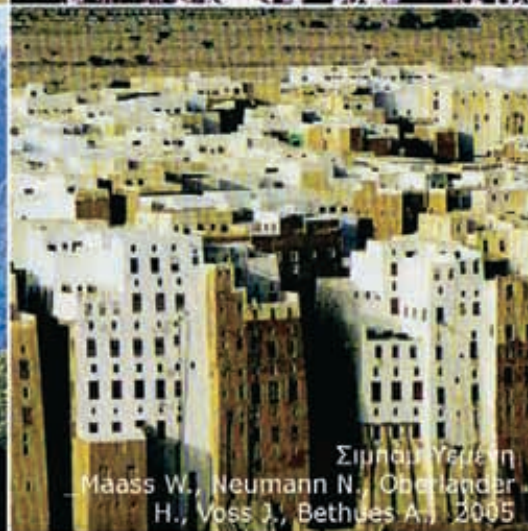
"χωρίς τίτλο (Mer de Canada)"
Smithson, 1967 Αρχιτέκτονες

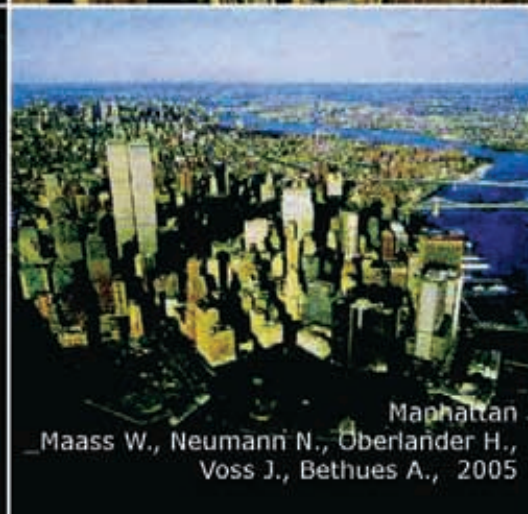
Γροιλανδία
Maass W., Neumann N.,
Oberlander H., Voss J.,
Bethues A., 2005.

Μετεώρα
Maass W., Neumann N.,
Oberlander H., Voss J.,
Bethues A., 2005

Σιγμούρ Γερμένη
Maass W., Neumann N., Oberlander
H., Voss J., Bethues A., 2005

Manhattan
Maass W., Neumann N., Oberlander H.,
Voss J., Bethues A., 2005

"Morano, Calabria"-Escher
Locher J. L., 2000

σεις, μεταβολές και τελικά μόνο “ελεύθερος” δεν είναι. Είναι αποτέλεσμα διεργασιών οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και των σχέσεων που αναπτύσσουν με το φυσικό υπόβαθρο στο οποίο διαδραματίζονται συναρτήσει των χρονικών μεταβολών. Γιατί το τοπίο είναι χώρος δυναμικός και ζωντανός, με το οποίο ο ανθρώπινος παράγοντας, εκφρασμένος ως κοινωνικό σύνολο, αναπτύσσει σχέση αλληλεπίδρασης. Γι’ αυτό η μελέτη του τοπίου κρίνεται σημαντική, αφού στοχεύει στην κατανόηση της ζωτικής του σημασίας. Δεν πρέπει όμως να βλέπουμε το τοπίο ως προϊόν, αφού είναι κάτι που ανέκαθεν υπήρχε, όσο υπάρχει και ο άνθρωπος που το αντιλαμβάνεται. Η “παραγωγή” του στην ουσία είναι μια μετατροπή ενός προηγούμενου, που δεν παύει να υπάρχει, απλά μεταμορφώνεται.

Συνοψίζοντας τις διαφορετικές απόψεις περί τοπίου, καταλήγουμε σε κάποιες βασικές κατευθύνσεις που βλέπουν το τοπίο ως: χώρο αντιληπτό, αποτέλεσμα μιας διεργασίας και αντιληπτικής καταγραφής· χώρο πραγματικό, οικολογικό, συνδυάζοντας οικοσυστήματα και τις αλληλεπιδράσεις τους· χώρο αντιληπτό και πραγματικό, συνδυάζοντας τις δυο προηγούμενες κατευθύνσεις· χώρο βιούμενο, κοινωνικών διεργασιών. (Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1990).

Μια έννοια σχετική με το τοπίο που χρήζει αποσαφήνισης για την πορεία της έρευνας είναι η φυσιογνωμία. Η φυσιογνωμία ενός τόπου χαρακτηρίζεται από την ιδιαιτερή του ατμόσφαιρα και συναντάται με τον όρο *genius loci* ή αλλιώς “πνεύμα του τόπου”. Είναι μια έννοια που αφορά τη μοναδικότητα και την ξεχωριστή ταυτότητα ενός τοπίου, που προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Η φυσιογνωμία, όμως, είναι ένα γνώρισμα που δεν κατηγοριοποιείται, αναφέρεται στη μοναδικότητα ενός τοπίου, όπως εκφράζεται μέσα από το ίδιο το τοπίο, μέσα από την εικόνα του (Ι. Στεφάνου, 2005).

2.2. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΠΙΟΥ

Έχουν περάσει ήδη 150 χρόνια από την καθιέρωση της Αρχιτεκτονικής Τοπίου ως της επιστήμης που κατεξοχήν ασχολείται με την έρευνα, τη μελέτη και τον συστηματικό σχεδιασμό του τοπίου. “Κυρίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, όταν παρουσιάστηκαν εκτεταμένες και δύσκολες ανάγκες σχεδιασμού του χώρου λόγω της βιομηχανικής επανάστασης και των επιπτώσεών της στο τοπίο, παρατηρείται μία στροφή από την προϋπάρχουσα «φροντίδα για το τοπίο» στο «σχεδιασμό του τοπίου» ως δραστηριότητα που προσφέρει υπηρεσία στο

Έχει τόσο πολύ διαφορετικά χρησιμοποιηθεί η λέξη τοπίο που συχνά δε σημαίνει τίποτα.

R. Brunet, 1974, (Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., 1990)

Τα τοπία είναι εικόνες που εναλλάσσονται, είναι προσβάσιμα σε όλους, δηλαδή οικεία, και την ίδια στιγμή έχουν ημερομηνία λήξης και άρα είναι αδιάφορα.

K. Μανωλίδης, 2003

Το τοπίο είναι μια απειρία καταστάσεων, αλλά, μπορεί να καταγραφεί, να αναλυθεί, να ταξινομηθεί, να μελετηθεί.

Το τοπίο είναι ένας λαβύρινθος του βιωμένου και του φαντασιακού.

Το τοπίο είναι και η σύνθετη ιστορική συγκρότηση της κατοικημένης από τον άνθρωπο φύσης.

Το τοπίο είναι η πολλαπλή πολλαπλότητα: οι οπτικές εικόνες, οι ήχοι, η αφή, η υγρασία, η ξηρότητα, οι φαντασιακές αναγνώσεις. Ένα τοπίο μπορεί να είναι το ανθρώπινο σώμα.

Το σιωπηλό τοπίο ή τοπίο της σιωπής και το τοπίο του θορύβου, των θορύβων. Μια πραγματικότητα που συνεχώς μεταβάλλεται...

Δ. Α. Φατούρος, 2005,
("Αρχιτέκτονες", 2005)

Το τοπίο είναι η έκφραση μιας στιγμιαίας ισορροπίας ανάμεσα σε μια βιοσυνάθροιση και τον τόπο της, είναι ένας βιότοπος που η εξέλιξη του κρίνεται από σχέσεις αλληλεπίδρασης των παραγόντων του, αβιοτικών, βιοτικών, ανθρώπινων.

J. P. Muret, 1972, (Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., 1990)

Το κάθε τοπίο προσφέρει μια μικρότερη ή μεγαλύτερη αντίσταση στην αλλαγή και με αυτόν τον τρόπο ρυθμίζει την παραγωγικότητα.

J. L. Kretz, 1978, (Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., 1990)

Το τοπίο είναι...χώρος δυναμικός, χώρος βιούμενος, χώρος κοινωνικής πρακτικής σε δυναμική εξέλιξη που υφίσταται στο μέτρο που γίνεται αντιληπτός από τον άνθρωπο, χώρος συχνά πολιτισμικός...

Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., (Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., 1990)

Το τοπίο υποδηλώνει το πραγματικό πανόραμα αυτού που βλέπουμε: ταυτόχρονα το «τοπίο των ισχυρών» (ναοί, εργοστάσια, δημόσια κτίρια, ουρανοξύστες) και το υποστηρικτικό, εξαρτημένο, άναρχο και ανθεκτικό «τοπίο των ανίσχυρων» (το μικρό εκκλησάκι, οι παραγκουπόλεις, οι πολυκατοικίες).

S. Zukin, ("Αρχιτέκτονες", 2005)

Ενώ το τοπίο οργανώνεται σαν ένα κλειστό οπτικό πεδίο, γίνεται αντιληπτό σαν μια ενότητα που καθορίζεται από την επιλογή μιας συγκεκριμένης θέσης παρατήρησης.

G. Simmel, ("Αρχιτέκτονες", 2005)

Το τοπίο δεν είναι τέχνη. Το τοπίο δεν είναι θεωρία. Το τοπίο δεν είναι τεχνική. Δεν υπάρχει τοπίο, υπάρχουν τοπία, κήποι και πάρκα, πλατείες, αυλές, δρόμοι και παραλίες, αγροί, λόφοι, αμπέλια και δάση. Υπάρχει το σπίτι που γεννιέσαι και η γλώσσα που μιλάς.

Υπάρχει ένας πολιτισμός ευαίσθητος και διαρκής συγχρόνως... αυτός των τοπίων.

A. Chemetoff, 1981,
(Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., 1992)

Ένα τοπίο δεν είναι όπως το αντιλαμβάνονται μερικοί, κάποιο απλώς σύνολο γης, φυτών και υδάτων. Είναι η προβολή της ψυχής ενός λαού πάνω στην ύλη.

Ο. Ελύτης, (Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, 1999)

μεταβαλλόμενο τοπίο. Έτσι, δεν υπάρχει διαμόρφωση χωρίς επίπτωση στο τοπίο και φυσικά δεν υπάρχει σχεδιασμός τοπίου χωρίς στόχο διαμόρφωσης κατά το CNERP, 1976. Είναι ιστορικά γνωστό ότι τον τελευταίο μόνο αιώνα το συλλογικό τοπίο προέκυψε ως κοινωνική ανάγκη και ότι αυτή συγχρόνως προσδιορίζει την προσέγγιση της αρχιτεκτονικής τοπίου, η οποία ορίζεται ως επιστήμη, τέχνη και τεχνική που ασχολείται με τη μελέτη για το σχεδιασμό του τοπίου, φυσικού και ανθρωπογενούς...

Ο σχεδιασμός του τοπίου, ως δραστηριότητα που στοχεύει στη χωρική επίλυση προβλημάτων τοπίου και που οφείλει να υπαγορεύει τις συνέπειες αυτών των λύσεων διαχρονικά και να ενσωματώνει τη γνώση αυτή στην κάθε είδους επέμβαση και διαμόρφωση του χώρου, προϋποθέτει μια σύνθετη αντιμετώπιση, την ανάγκη για ευρύ γνωστικό πεδίο και την απαίτηση συνεργασιακής προσπάθειας...

Γενικότερα, η έννοια διαμόρφωση αναφέρεται στις κάθε είδους τροποποιήσεις και μεταβολές που προκαλούνται σε μια τοποθεσία, στους βιοτικούς και αβιοτικούς της παράγοντες, κατά τη χρησιμοποίησή της από τον άνθρωπο, προκειμένου να αλλάξει τον προορισμό της, να βελτιώσει τη διατήρησή της ή να αυξήσει την παραγωγή κατά τον J. Montegut 1971.

Η ανάπτυξη μιας τοπιακής κουλτούρας γίνεται όλο και περισσότερο αισθητή. Είναι αυτή η κουλτούρα που μας αναγκάζει να εμβαθύνουμε στο περιβάλλον, στον πολιτισμό ενός τόπου για να αναδείξουμε την ταυτότητά του με συλλογισμούς, δημιουργικές ενέργειες, σχεδιαστικές τάσεις και έργα, «αυτοπροσδιοριζόμενα» ή μη, ως προς κάποιον, πάντως, υπάρχοντα χώρο. (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1990-91)

Έτσι, θεωρούμε προφανές πως ο σχεδιασμός του τοπίου, όπως και ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός, δεν καταγράφει απλά μορφές πραγμάτων, αλλά αποδίδει ταυτόχρονα μορφή στις απόψεις της κοινωνίας γι' αυτό που σχεδιάζεται. Με άλλα λόγια, οι απόψεις μας για τα πράγματα, εν προκειμένω για το τοπίο, επηρεάζονται και καθορίζονται από τα μέσα σχεδιασμού.

“Η προηγούμενη διαπίστωση είναι γενικά αποδεκτή, οποιοδήποτε κι αν είναι το αντικείμενο του σχεδιασμού. Αποβαίνει, όμως, συνταρακτικά αποκαλυπτική όταν αναφερόμαστε στο τοπίο –και αυτό γιατί στο εύρος του όρου τοπίο περιλαμβάνεται με έμφαση ο σχεδιασμός του φυσικού τόπου, όπως και ο σχεδιασμός όλων εκείνων των κατασκευών, οι οποίες, έχοντας βρεθεί εκτός της πολιτισμικής διαχείρισης, επιστρέφουν σε συνθήκες μη ελεγχόμενες.” (Μωραΐτης, 2005)

2.3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Με τις σύγχρονες προσεγγίσεις σχεδιασμού τοπίου ασχολήθηκε συστηματικά η αρχιτεκτονική τοπίου θεωρητικά και ερευνητικά από τη δεκαετία του '70. Από την θεωρία και κριτική των σύγχρονων τάσεων σχεδιασμού τοπίου (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1990-91), επικεντρωνόμαστε στα ακόλουθα.

Η προσέγγιση δεν είναι μια μέθοδος, αλλά μια γενική κατεύθυνση που προκύπτει από τη σύγκρουση των στοιχείων και των διαφορετικών παραγόντων που υπεισέρχονται και που σχηματίζουν τις γενικές συνθήκες της μελέτης του τοπίου. Είναι ανεξάρτητη από την κλίμακα και το είδος του χώρου. Είναι, όμως, άμεσα συσχετισμένη με την άποψη για το τοπίο.

Έχουν διαπιστωθεί προσεγγίσεις συσχετισμένες με κάθε μια από τις εξής απόψεις ή τύπους κατανόησης του τοπίου σύμφωνα με τους Z. Cros, P. Dauvergne, J. P. Saurin, S. Zarmati 1976: α. την αισθητική άποψη για το τοπίο (το τοπίο ένα σχήμα), β. την άποψη όπου το τοπίο θεωρείται ένας φυσικός τόπος, γ. την άποψη όπου το τοπίο κατανοείται με τον πιο ουδέτερο και αντικειμενικά δυνατό τρόπο, με σκοπό μια ποσοτικοποίηση και συστηματικοποίηση των δε-

δομένων, δ. την άποψη που προβάλλει τα κοινωνικοοικονομικά τοπιακά δεδομένα, καθώς και τα ψυχολογικά δεδομένα απέναντι στο τοπίο.

Κατά την πρώτη, το τοπίο νοείται σταθερό, εξετάζεται στατικά και περιγράφεται ως συνδυασμός ανάμεσα σε δύο τύπους στοιχείων, φυτικών και ανόργανων. Πρόκειται για μια καθαρά μορφολογική άποψη και επομένως ένα είδος οπτικής προσέγγισης που δεν συνδέεται ή σχετίζεται με καμιά άλλη δικαίωση του τοπίου ψυχολογικής, κοινωνικής ή οικονομικής φύσης. Ο άνθρωπος είναι θεατής και απλά το παρατηρεί παθητικά. Γενικά, η μελέτη σε αυτή την κατεύθυνση θεωρεί ένα τοπίο χωρίς ζωή, όπου το σχήμα και η μορφή προέχει της ζωής που το παράγει και το διαμορφώνει.

Στη δεύτερη περίπτωση το τοπίο θεωρείται ένας φυσικός τόπος, με κριτήρια εξ ολοκλήρου οικολογικά και πιο συγκεκριμένα φυτο-οικολογικά και ζωο-οικολογικά. Ο άνθρωπος, γενικά, με τις δραστηριότητές του, σ' αυτή την άποψη ανατρέπει και καταστρέφει τη φυσική ισορροπία των τοπίων. Σε τέτοιες, όμως, προσεγγίσεις, όπως οι δύο παραπάνω, η πιθανή εξέλιξη του τοπίου συχνά απορρίπτεται.

Στην περίπτωση που το τοπίο θεωρείται χώρος μετρήσιμος με αντικειμενικά κριτήρια, κυριαρχούν οι ποσοτικές και συστηματικές αναλύ-

σεις και καταγραφές των δεδομένων του τοπίου. Τα κριτήρια είναι οπτικά, περιγραφικά ή και οικολογικά και στόχος είναι η τελική κατάληξη σε χάρτες που προσδιορίζουν την ικανοχωρητικότητα και την καταλληλότητα του τοπίου για διαμόρφωση κατά τον J.E. Rodiek 1978.

Τέλος, σύμφωνα με την τελευταία άποψη, όπου το τοπίο αντιμετωπίζεται ως ζωντανός οργανισμός, ως χώρος βιούμενος και χώρος κοινωνικής πρακτικής, η μελέτη του τοπίου δεν γίνεται σαν ένα σύνολο στοιχείων αλλά σαν δομή. Τα δομημένα από τα φυσικά στοιχεία εξετάζονται σε σχέση μεταξύ τους και το τοπίο θεωρείται καθρέφτισμα τόσο της ανθρώπινης δραστηριότητας, όσο και του φυσικού τόπου. Ο άνθρωπος δράστης μέσα στο τοπίο, το μετασχηματίζει και το επηρεάζει, με αποτέλεσμα στην ιδέα της φύσης να προστίθεται και συχνά να κυριαρχεί η ιδέα του πολιτισμού.

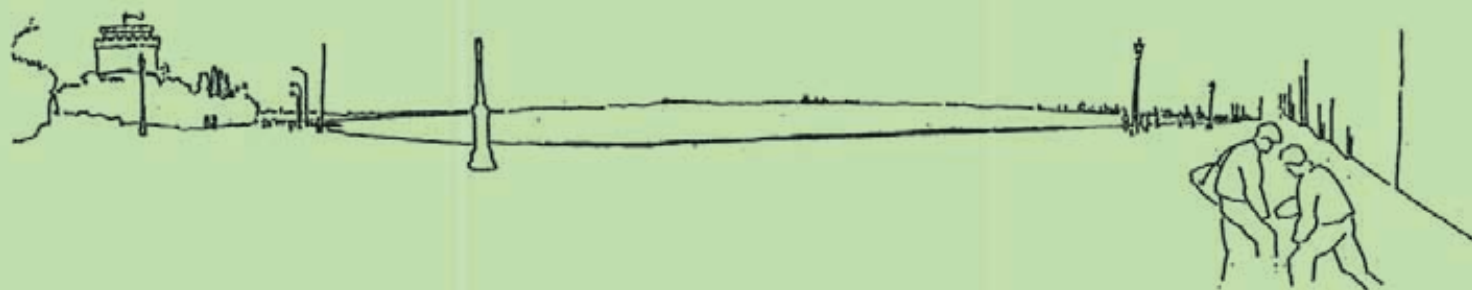
Μονοσήμαντες προσεγγίσεις, όπως αυτές κυρίως των δύο μεγάλων κατευθύνσεων της οικολογίας και της αισθητικής αντίληψης του τοπίου, αναπτύχθηκαν αυτοτελώς και ανεξάρτητα. Η προσέγγιση, όμως, του τοπίου, για τη μελέτη και την ανάλυσή του, οφείλει να είναι σφαιρική και πολυσήμαντη με κριτήρια όχι μόνο οικολογικά ή αντιληπτικά αλλά κυρίως «κοινωνικοοικονομικά, οικολογικά και αντιληπτικά»,

κατά την Ανανιάδου- Τζημοπούλου 1982. Είναι η στιγμή που η επιστήμη, η τέχνη και η τεχνική οδηγούν σε ευαίσθητες προσεγγίσεις, από τις οποίες προέρχονται νέες εφαρμογές ικανές να εκφράσουν τις σύγχρονες ανάγκες.

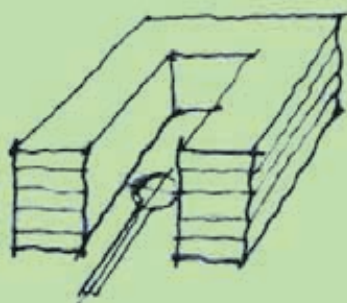
2.4. ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ - ΑΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΧΩΡΟΙ

Κατά τον Simon 1984, “το αστικό τοπίο αποτελεί χώρο οικειοποιημένο, κωδικοποιημένο που χαρακτηρίζεται από χρήσεις, συνήθειες, ρυθμίσεις και με την έννοια αυτή δεν είναι χώρος ελεύθερος και σε καμία περίπτωση κενός. Είναι χώρος που εγγράφει πάνω του ιστορία και χαρακτηρίζεται από δυναμικότητα που απορρέει από τις σχέσεις ανάμεσα στις οικονομικές δραστηριότητες, τις κοινωνικές δομές, τις πολιτιστικές αξίες και το φυσικό τους υπόβαθρο που μεταβάλλεται με το χρόνο. Αποτελεί, λοιπόν καθρέφτη της εξέλιξης της πόλης, της μορφής και της μεταμόρφωσης του χώρου.” (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1992)

Επικεντρώνουμε την προσοχή μας σε αυτήν την εργασία στο αστικό τοπίο γιατί οι υπαίθριοι αστικοί είναι χώροι συλλογικοί, δημόσιας δραστηριότητας, χώροι επικοινωνίας, μέσα στους οποίους οι άνθρωποι έχουν τη δυνατό-

Θεσσαλονίκη-Προοπτική διέυρυνση
της θάλασσας σε κάθετους προς την
παραλία δρόμους_Ανανιάδου-
Τζημοπούλου Μ., "Τεχνικά χρονικά",
τόμος 12, τεύχος 4, 1992

από την κτιριακή δομή στον
κήπο δωμάτιο_Μωραΐτης Κ.,
"Αρχιτέκτονες", π.49, 2005

τητα να αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους και να συμμετέχουν ενεργητικά. Από τους ίδιους τους ανθρώπους, εξάλλου, πραγματοποιείται ο σχεδιασμός του αστικού τοπίου και τους ίδιους τελικά καλείται να εξυπηρετήσει. Οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι, λοιπόν, μας ενδιαφέρουν, ως οι κατ' εξοχήν «τόποι» της πόλης και της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ανέκαθεν το επίκεντρο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ήταν το ίδιο το κτίσμα. Τι συμβαίνει, όμως, γύρω από αυτό; Δεδομένου πια ότι ο υπαίθριος χώρος δεν αποτελεί το κενό γύρω από το κτισμένο, όπως αντιμετωπίστηκε για πολλές δεκαετίες, η σημασία και η προσοχή που πρέπει να δίνεται για τον σχεδιασμό του πρέπει να είναι μεγαλύτερη. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον κλειστό-στεγασμένο και τον αστικό υπαίθριο χώρο είναι σημαντική. “Σήμερα οι περισσότεροι από αυτούς που ασχολούνται με το σχεδιασμό του χώρου, συμφωνούν και ορίζουν τους αστικούς υπαίθριους χώρους ως χώρους θετικούς και όχι ως το αρνητικό των κτισμένων”, κατά τους J.P. Muret et als, 1987. (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1992)

Ο υπαίθριος χώρος, είτε πρόκειται για ιδιωτικό είτε για δημόσιο, αποτελεί χώρο κίνησης, ανάπτυξης δραστηριοτήτων και έχει την ίδια ή ίσως και μεγαλύτερη βαρύτητα από τον κλει-

στό στεγασμένο χώρο. Η άμεση εξάρτησή του από τα φυσικά στοιχεία – κλίμα, έκτακτα καιρικά φαινόμενα, μόλυνση του περιβάλλοντος – του προσδίδουν ιδιότητες μοναδικές. Το απρόβλεπτο, η μεταβλητότητα και η μεγάλη δυναμική του είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά που τον προσδιορίζουν και τον διαχωρίζουν από τον κλειστό, στεγασμένο χώρο, ενώ ταυτόχρονα οι σχεδιαστικές απαιτήσεις γι' αυτόν είναι ιδιαίτερες και συχνά πολύπλοκες. Ο σχεδιασμός του αστικού υπαίθριου χώρου απαιτεί μεγάλη προσοχή, εξειδικευμένη γνώση και συχνά συνεργασία διαφορετικών επιστημονικών ειδικοτήτων.

“Μερικοί από τους χαρακτηρισμούς που αναφέρθηκαν στους αστικούς υπαίθριους χώρους είναι: ελεύθεροι (≠ κτισμένοι), υπαίθριοι (≠ στεγασμένοι), ανοικτοί (≠ κλειστοί), πράσινοι (≠ οικοδομημένοι). Η καθιερωμένη ορολογία χωρίζεται σε δύο τάσεις, με σαφή διαφορά μεταξύ τους. Η πρώτη, κλασική στην πολεοδομία του διαχωρισμού κατά ζώνες, αναφέρεται σε πράσινους χώρους, ακόμη και όταν αυτοί δεν είναι, και σε ανοικτούς χώρους, με κριτήρια όπως η ηλικία των χρηστών, ο διαχωρισμός των αναγκών τους, ο διαχωρισμός χώρων με διαφορετικό προορισμό, η διάκριση με βάση τις διαφορετικές λειτουργίες της πόλης.

Η τάση αυτή παράγει σταθερές προδιαγραφές και αρχές που λειτουργούν ποσοτικά, μετρούν επιφάνειες, υπολογίζουν αποστάσεις και δημιουργούν πρότυπα αναγκών. Η δεύτερη τάση που αναφέρεται σε ελεύθερους, συλλογικούς και ανοικτούς χώρους επικοινωνίας και κοινωνικής δραστηριότητας, κατά τον I. Eibl-Eibesfeldt 1978, στηρίζει τις αρχές της, κάθε φορά, στη χρήση, τη δραστηριότητα, τη συμπεριφορά, την αντίληψη και τις ανταλλαγές στον αστικό υπαίθριο χώρο. Ήδη ο Eugene Hénard ήταν από τους πρώτους που συνέλαβε την έννοια της πόλης ως διαδικασία επικοινωνίας. Η διαδικασία αυτή προσδιόρισε το σχεδιασμό της πόλης μόνο στο τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, σε σχέση με τις ανάγκες της μοντέρνας κοινωνίας. Οι δύο αυτές κατευθύνσεις, ωστόσο, δεν είναι οι μόνες που συνδέθηκαν με τις θεωρίες σχεδιασμού του αστικού υπαίθριου χώρου...

Γενικά, με σκοπό να αποφευχθούν γλωσσικοί και εννοιολογικοί συνειρμοί για τους ελεύθερους χώρους, οι οποίοι, αν και ονομάζονται έτσι, δεν είναι, αλλά και για τους ανοικτούς χώρους που συχνά ταυτίζονται με το κενό, αναφερόμαστε στους αστικούς υπαίθριους χώρους μέσα στο πνεύμα που πρωτοδιατυπώθηκε η έννοιά τους: Συνολική εικόνα, φυσιογνωμία, τοπίο

ή τοποθεσίες της πόλης. Οι χώροι αυτοί θεωρούνται αστικοί χώροι, όρος ο οποίος είναι καθιερωμένος με την έκδοση AIFEL 1968, Les Espaces Urbains. Εκφράζει καλύτερα τις σύγχρονες τάσεις στο σχεδιασμό τους και διευκολύνει τις σχέσεις με τον παράλληλα αναπτυσσόμενο μετά το 1970 αστικό σχεδιασμό.” (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1992)

Διευκρινίζουμε, επίσης, τις έννοιες που αποδίδουμε και με τις οποίες χρησιμοποιούμε στην έρευνα τους όρους μοντέλο ή πρότυπο, σχεδιαστικό ύφος και σχεδιαστική τάση. Λαμβάνοντας υπ’ όψη τους ορισμούς του λεξικού Τεγόπουλος- Φυτράκης, 1999, ως μοντέλο- πρότυπο εννοούμε το προγενέστερο, κατά κύριο λόγο, παράδειγμα, που λειτουργεί ως υπόδειγμα για την κατασκευή άλλων ομοίων του ή με όμοια χαρακτηριστικά του. Το σχεδιαστικό ύφος είναι για εμάς η εμφάνιση και η τελική αίσθηση της σχεδιαστικής διαδικασίας και εφαρμογής, ως αποτέλεσμα δηλαδή των χειρισμών κατά τη σχεδιαστική σύνθεση. Τέλος, η σχεδιαστική τάση είναι η ροπή, η διάθεση, ο κοινός σχεδιαστικός και ιδεολογικός προσανατολισμός των σχεδιαστών και κυρίως αναφέρεται σε μια χρονική περίοδο της οποίας αποτελεί και χαρακτηριστικό. Αποτελεί δηλαδή μια κίνηση, μια προτίμηση σε κάποιο σχεδιαστικό ύφος.

3. εφαρμοσμένη έρευνα

3.1. ΠΡΟΘΕΣΗ

Πρόθεση της εφαρμοσμένης έρευνας είναι η σύντομη παρουσίαση και ο σχολιασμός σύγχρονων παραδειγμάτων σχεδιασμού ή διαμόρφωσης αστικού υπαίθριου χώρου που έχουν σχέση με το υδάτινο στοιχείο –προϋπάρχον ή ένθετο– μέσα από μια σκοπιά σύνθετη, την προαναφερθείσα ως “κοινωνικοοικονομική, οικολογική και αντιληπτική” προσέγγιση. Παράλληλα γίνεται συγκριτική αναφορά σε παραδείγματα ανάλογα ιστορικά ή σύγχρονα και σχολιασμός με δεδομένα επιστημών ή τεχνών, όπως της περιβαλλοντικής ψυχολογίας, οικολογίας, αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, ζωγραφικής, εάν αυτά κατά περίπτωση κυριαρχούν. Όπου χρειάζεται για τη διασαφήνιση του σχεδιαστικού ύφους γίνεται αναφορά και σε μοντέλα-πρότυπα ιστορικά ή μη.

3.2. ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ

Η μελέτη των περιπτώσεων γίνεται με βιβλιογραφική κυρίως διερεύνηση, με εξαίρεση κάποιες περιπτώσεις που γνωρίζουμε και από προσωπική εμπειρία. Επιλέξαμε να αναλύσουμε παραδείγματα που θεωρήσαμε ότι παρου-

σιάζουν κάποιο ενδιαφέρον είτε σχεδιαστικό είτε προσέγγισης. Η επιλογή έγινε μετά από αναζήτηση σε σύγχρονα και γνωστά βιβλία και περιοδικά, αρχιτεκτονικής τοπίου κυρίως, θεωρώντας ότι το δείγμα που κυκλοφορεί σε αυτά είναι αντιπροσωπευτικό των σύγχρονων διεθνών τάσεων σχεδιασμού τοπίου.

Τα παραδείγματα διακρίνονται σε τέσσερις κυρίως κατηγορίες διαμορφωμένων τοπίων με βάση την προέλευση του νερού:

Διαμορφωμένα τοπία όπου το νερό προϋπάρχει ως στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος, διαμορφωμένα τοπία με το νερό ως νέο συνθετικό στοιχείο, χωρίς να προϋπάρχει στο φυσικό περιβάλλον, διαμορφωμένα τοπία με το νερό ως νέο στοιχείο σε περιβάλλον όπου και φυσικά προϋπάρχει και διαμορφωμένα τοπία με το νερό στοιχείο προϋπάρχουσας μνήμης.

Οι υποκατηγορίες έχουν σχέση με τη μορφή του υδάτινου στοιχείου.

Οι κατηγοριοποιήσεις γίνονται για να υπάρχει μια λογική σειρά στην παρουσίαση και κατανόηση των παραδειγμάτων, γεγονός που επιβάλλει ο διαφορετικός χαρακτήρας της κάθε υδάτινης μορφής φυσικής ή τεχνητής, αλλά και για το ενδεχόμενο μέτρο σύγκρισης που θα επιτρέψει τη διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Το κάθε παράδειγμα παρουσιάζεται με την ταυτότητα του έργου: την ονομασία του ή την

ονομασία που του δίνουμε συμβατικά, τον τόπο, χώρα και πόλη, το μέγεθος της πόλης, το μέγεθος του έργου, τον μελετητή ή φορέα σχεδιασμού, την χρονολογία σχεδιασμού και κατασκευής, όταν αυτά τα στοιχεία είναι εφικτό να βρεθούν. Αυτά τα δεδομένα κρίθηκε αναγκαίο να αναφερθούν και να οργανωθούν σε πίνακες, γιατί εκτός από την ταυτότητα δίνουν μια εικόνα για το πλαίσιο στο οποίο εντάχθηκε το έργο. Οι πίνακες και η ταξινόμηση του υλικού μάς διευκόλυναν στην ανάλυση των παραδειγμάτων και τη διεξαγωγή συμπερασμάτων, με τις κατάλληλες παραμέτρους για τη σύγκριση των έργων. Η έρευνα γίνεται όχι δεσμευτικά ως προς αυτά, ανεξαρτήτως δηλαδή της τοποθεσίας, του μεγέθους του έργου, του μελετητή ή του φορέα διαχείρισης, της χρονολογίας κατασκευής, και είναι όλα παραδείγματα σύγχρονα, των τελευταίων πενήντα χρόνων. Άλλοτε συναντάμε παραδείγματα αρχιτεκτονικής τοπίου κι άλλοτε αστικού σχεδιασμού, οπότε άλλοτε σχολιάζουμε ολόκληρο το έργο κι άλλοτε ένα τμήμα του, μικρό ή μεγάλο, πάντα αυτό που έχει σχέση με το υδάτινο στοιχείο και το σχεδιασμό περιβάλλοντος που είναι στο αντικείμενο της έρευνάς μας.

Τα παραδείγματα αναλύονται με τρόπο αντίστοιχο και ομοιόμορφο μεταξύ τους: με την ταυτότητα του έργου, μια σύντομη περι-

γραφή του συνολικού σχεδιασμού και των λειτουργιών, παρουσίαση και ανάλυση των υδάτινων στοιχείων και πώς αντιμετωπίστηκαν ή σχεδιάστηκαν, σχολιασμό του σχεδιαστικού ύφους και της σχεδιαστικής προσέγγισης. Ο σχολιασμός γίνεται με τους όρους σχεδιαστικής προσέγγισης σύμφωνα με την αρχιτεκτονική τοπίου, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο μέρος, με δάνεια από άλλους κλάδους σχετικούς με αυτό, όπως π.χ. περιβαλλοντική ψυχολογία, οικολογία και υπό το πρίσμα της σύνθετης κοινωνικοοικολογικής και αντιληπτικής προσέγγισης και φυσικά με βάση την εμπειρία που αποκτήθηκε μετά από πέντε χρόνια σπουδών στο τμήμα Αρχιτεκτόνων και την καθοδήγηση από την επιβλέπουσα Καθηγήτρια. Έτσι τα συμπεράσματα προκύπτουν από τη μελέτη των παραδειγμάτων, το σύνολο της βιβλιογραφικής μας έρευνας και την προσωπική μας εμπειρία. Δεν είναι απαραίτητως γενικεύσεις φαινομένων, αλλά, κυρίως, επισημάνσεις παρατηρήσεων και διατύπωση ερωτημάτων που προέκυψαν. Ας μη ξεχνάμε ότι η εργασία αυτή είναι η πρώτη μας φοιτητική, ερευνητική, επιστημονική και ευελπιστούμε ότι στο μέλλον θα μας δοθούν οι ευκαιρίες, τόσο σχεδιαστικά όσο και ερευνητικά, να εμβαθύνουμε περισσότερο σε ανάλογα θέματα.

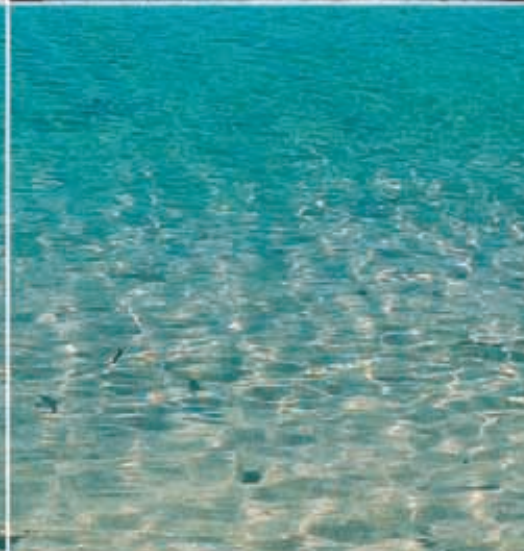
4. Η μελέτη των περιπτώσεων

4.1. Διαμορφωμένα τοπία στα οποία το νερό προϋπήρχε ως στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος

4.1.1. ΘΑΛΑΣΣΑ

Ο σχεδιασμός στο όριο πόλης-νερού, εκεί που ο συμπαγής αστικός χώρος συναντάει τη φύση στην πιο ασταθή της μορφή –το νερό– είναι μια μεγάλη πρόκληση. Πόσο μάλλον εάν το υδάτινο στοιχείο στο οποίο αναφερόμαστε ενυπάρχει με τη μορφή της θάλασσας, του μεγαλύτερου σε έκταση υδάτινου στοιχείου που μπορεί κάποιος να συναντήσει στη φύση. Τα περισσότερα, εξάλλου, σύγχρονα παραδείγματα που αφορούν την ανάπτυξη αστικών περιοχών κοντά στο νερό, αναφέρονται κατά κύριο λόγο σε λιμενικές και παραλιακές ζώνες. Και αυτό γιατί τα θαλάσσια μέτωπα και οι παραλιακές ζώνες είναι τόποι ιδιαίτερα σημαντικοί για την ανάπτυξη τόσο της κοινωνικής ζωής των κατοίκων, όσο και των λιμενικών δραστηριοτήτων των πόλεων. Η ύπαρξη μιας απέραντης θαλάσσιας επιφάνειας νερού, μετά την ακτογραμμή που τη διαχωρίζει από τη συμπαγή ξηρά του αστικού χώρου, δίνει μια ξεχωρι-

στή αίσθηση του απέραντου, ανοικτού ορίζοντα και του σπάνιου, ατελείωτου κενού, μια αίσθηση μοναδική την οποία μπορούν να προσφέρουν μόνο οι παραθαλάσσιες πόλεις. Για το λόγο αυτό, λοιπόν, οι πόλεις αυτές είναι δικαιολογημένα περήφανες για το μοναδικό προνόμιο το οποίο διαθέτουν και στις περισσότερες περιπτώσεις προσπαθούν να αξιοποιήσουν, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, τις παράκτιες ζώνες τους και να επωφεληθούν όσο περισσότερο μπορούν από αυτές σε όλους τους τομείς. Ειδικής σημασίας η θάλασσα στην αρχιτεκτονική του τοπίου της πόλης είναι, επίσης, από κοινωνική, από αντιληπτική, ψυχολογική και οικολογική σκοπιά. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η οικολογική ευαισθησία για προστασία του θαλάσσιου και παραθαλάσσιου περιβάλλοντος πρέπει να είναι από τις πρωταρχικές μας επιδιώξεις καθώς σε συνδυασμό με όλα τα παραπάνω οδηγεί στην αειφορία των σύγχρονων πόλεων.

ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

Ανάπλαση του Παραλιακού Μετώπου

Η Βαρκελώνη, δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ισπανίας με 1.600.000 κατοίκους και μια από τις σημαντικότερες παραθαλάσσιες ευρωπαϊκές πόλεις, εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία για ανάπλαση του παραλιακού της μετώπου αλλά και πολλών άλλων περιοχών της πόλης στα πλαίσια της προετοιμασίας της για τους Ολυμπιακούς αγώνες του 1992 και το Forum 2004. Το σχετικά πρόσφατο έργο, μεγάλου μεγέθους, εκτείνεται σε μήκος 6.000 περίπου μέτρων, άλλαξε τη φυσιογνωμία του παραλιακού μετώπου της πόλης και αποτέλεσε ισχυρό πόλο έλξης και τουρισμού.

Η θάλασσα για τη Βαρκελώνη, όπως και για τις περισσότερες πόλεις-λιμάνια, είναι ένα στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με τη φυσιογνωμία και την ταυτότητά της. Ο σχεδιασμός του έργου υπήρξε ιδιαίτερα προσεκτικός και μελετημένος. Οι άλλοτε βιομηχανικές, υποβαθμισμένες παραθαλάσσιες περιοχές άλλαξαν ολοκληρωτικά φυσιογνωμία και χάρισαν άλλη πνοή στην πόλη. Μεγάλος αριθμός αρχιτεκτόνων, αρχιτεκτόνων τοπίου και καλλιτεχνών συνεργάστηκαν έτσι ώστε το παραθαλάσσιο μέτωπο της πόλης να πάρει τη σημερινή του μορφή.

Το έργο χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο από έναν παραθαλάσσιο περίπατο για πεζούς, ο οποίος ξεκινάει από το λιμάνι και καταλήγει στον χώρο του Forum. Πραγματοποιώντας αυτόν τον περίπατο κάποιος, διασχίζει πάρκα, εμπορικές χρήσεις, χώρους αναψυχής, χώρους πολιτισμικούς, προβλήτες και μία μεγάλου μήκους ακτή για τους λουόμενους της παραλίας Barceloneta, στο ανατολικό τμήμα της πόλης, είτε περπατώντας είτε κάνοντας ποδήλατο στον παράλληλο ποδηλατόδρομο. Στα πλαίσια των νέων επεμβάσεων πραγματοποιήθηκε εμπορικό κέντρο μεγάλης έκτασης στην περιοχή του λιμανιού, από το οποίο ξεκινάει ο παραθαλάσσιος περίπατος. Έτσι, σε αυτό ακριβώς το σημείο συγκεντρώνονται πολλές χρήσεις κυρίως εμπορικές και αναψυχής σε συνδυασμό με τις λειτουργίες του λιμανιού και την περιοχή του ψαρέματος. Συνδυασμός χρήσεων και έντονης αίσθησης αρχιτεκτονικότητας και τέχνης κυριαρχούν καθ' όλη τη διάρκεια του περιπάτου. Το ολυμπιακό λιμάνι, που συνεχίζει να χρησιμοποιείται σήμερα ως μαρίνα, αποτελεί έναν χώρο πολυλειτουργικό, πόλο συγκέντρωσης της κοινωνικής ζωής, από

Βαρκελώνη, αεροφωτογραφία
<http://www.googleearth.com>

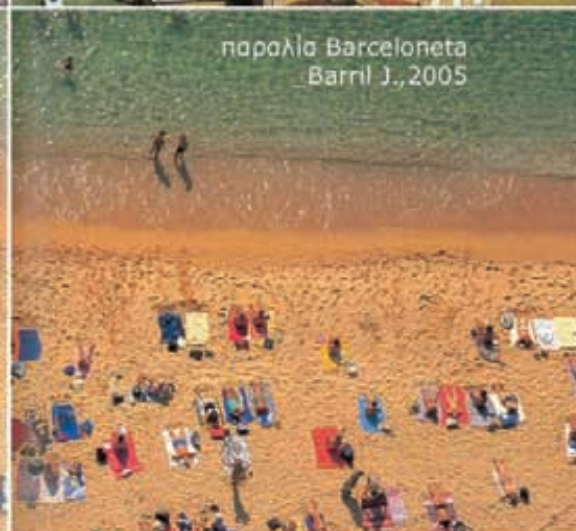
Βαρκελώνη, στο όριο πόλης-θάλασσας
 Barril J., 2005

Βαρκελώνη, στο όριο πόλης-θάλασσας
 VV. AA.

βιομηχανική περιοχή λιμανιού
<http://hewgill.com/photo/trips/spain/barcelona/>

παράλια Barceloneta
 Barril J., 2005

παράλια Barceloneta
 VV. AA.

μαρίνα
 VV. AA.

παράλια Barceloneta
 Barril J., 2005

τους σημαντικότερους του νέου μετώπου της πόλης προς τη θάλασσα. Στο χώρο αυτό τοποθετήθηκαν καφετέριες, εστιατόρια, αναψυκτήρια, bar και εγκαταστάσεις που έδωσαν νέα πνοή στην νυχτερινή, κυρίως, ζωή της πόλης. Το νέο αυτό ανάπτυγμα καταλήγει στις διαμορφώσεις μαρίνας που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του Forum 2004 και βρίσκονται ακριβώς πριν την εκβολή του ποταμού Besos, η οποία δεν αναδιαμορφώνεται.

Κρίνοντας το παραπάνω παράδειγμα με βάση την σχεδιαστική προσέγγιση που ακολουθήθηκε κατά τον σχεδιασμό του, είναι φανερό ότι επικρατεί μια σύνθετη κοινωνικοοικονομική και αντιληπτική προσέγγιση σε συνδυασμό με μια προσπάθεια για οικολογική εξυγίανση της παραθαλάσσιας περιοχής. Οι αγώνες ήταν μια τρομερή επιτυχία για την πόλη που μεταμορφώθηκε, αφήνοντας τη μορφή της παρηκμασμένης βιομηχανικής πόλης και αποκτώντας σταδιακά τη μορφή μιας από τις πιο επιθυμητές πόλεις για τουρισμό. Οι κάτοικοί της απόκτησαν αναμφισβήτητη τη δυνατότητα για καλύτερη ποιότητα ζωής, εφόσον η πόλη τους είναι πλούσια πλέον, και στην παραθαλάσσια περιοχή της, σε πολιτιστική ζωή και προσφέρει πολύ καλές ευκαιρίες για διασκέδαση και ψυχαγωγία. Η οικονομική και κοινωνική αυτή

άνοδος φαίνεται ότι ήταν από τους πρωταρχικούς στόχους του σχεδίου στο οποίο, όμως, δεν λησμονήθηκε και ο οικολογικός παράγοντας. Κατά μήκος ολόκληρης της επέμβασης λαμβάνονται υπ' όψη τρόποι για οικολογική αναβάθμιση της περιοχής, δημιουργία λιμένα αλλά και παραλίας, τοποθέτηση πρασίνου, επιμονή σε φυσικές διαμορφώσεις με άμμο, όσο και για εξομάλυνση της μετάβασης από την ξηρά προς τη θάλασσα με τρόπο πιο φυσικό που πριν δεν υπήρχε.

Συνολικά το σχεδιαστικό ύφος του έργου φαίνεται να παρουσιάζει διαφορετική αντιμετώπιση κατά μέρη, όπως άλλωστε είναι φυσικό λόγω της μεγάλης έκτασης και επί μέρους δημιουργιών. Γενικά, επικρατεί μια πλαστική έκφραση και αρχιτεκτονικότητα, με διαμόρφωση της ακτογραμμής άλλοτε με γεωμετρικές χαράξεις ποικίλων μορφών και άλλοτε με κατά τόπους επαναλαμβανόμενα μοτίβα καμπύλων φυσικόμορφων χαράξεων σε συνδυασμό με ευθείες γραμμές. Γενικά, πρόκειται για τοπίο ανάγνωσης της εποχής του που τελικά ανταποκρίνεται επάξια στις αισθητικές απαιτήσεις του σύγχρονου κόσμου.

Barril J., *Barcelona, the palimpsest of Barcelona*, Triangle postals, 2005

πεζόδρομος-ποδηλατόδρομος
κατα μήκος της παραλίας
_VV. AA.

Forum 2004
_Barril J.,2005

η περιοχή των ψαράδων
_Barril J.,2005

ξύλινος διάδρομος
_Barril J.,2005

ξύλινος διάδρομος
_Barril J.,2005

πανοραμική άποψη του
παραλιακού μετώπου
_Barril J.,2005

το άγαλμα του Χ. Κολομβού
στην παραλία _VV. AA.

AQABA

Ανάπλαση του Παραλιακού Μετώπου

Στην πόλη της Aqaba, 63.000 κατοίκων, στην Ιορδανία, συναντούμε ένα επίσης σύγχρονο παράδειγμα επέμβασης αρχιτεκτονικής τοπίου σε τμήμα του θαλάσσιου μετώπου της. Η ανάπτυξη της πόλης ήταν ανέκαθεν έντονα συνδεδεμένη με το θαλάσσιο στοιχείο, αφού αυτό της προσέφερε την δυνατότητα να ακμάσει ως εμπορικό λιμάνι, κατέχοντας ούτως ή άλλως μια στρατηγική θέση στη διασταύρωση των εμπορικών δρόμων μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Η θάλασσα της περιοχής, παρέχοντας μέχρι και πρόσβαση σε κοραλλιογενή ύφαλο, δικαίως θεωρείται ένας παράδεισος για τους δύτες.

Ο σχεδιασμός έγινε το 2005 από τον αρχιτέκτονα τοπίου Lovejoy με φορέα ανάθεσης την Aqaba Special Economic Zone Authority, έναν οργανισμό που δημιουργήθηκε για να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες της εμπορικής και τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής, σε συνδυασμό με την προστασία του μοναδικής σημασίας φυσικού περιβάλλοντος. Στόχευε, δηλαδή, στην αειφόρο ανάπτυξη της Aqaba που θα αποτελούσε σημαντικό παράγοντα στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας.

Κάπως έτσι προδιαγράφεται και η έμφαση του σχεδιασμού στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, με σεβασμό όμως στην οικολογική παράμετρο.

Το σχέδιο εστιάζει στη δημιουργία μιας πλατείας στο κέντρο της πόλης για την οικονομική ανάπτυξη των καταστημάτων της περιοχής, η οποία γίνεται σημείο συγκέντρωσης όλων των ηλικιών και παρέχει τη δυνατότητα μετάβασης στη θαλάσσια ακτογραμμή. Για τον σχεδιασμό αυτής της πλατείας χρησιμοποιούνται υδάτινα στοιχεία, όπως και φωτισμός, υπαίθρια τέχνη. Είναι δηλαδή το υδάτινο στοιχείο κάτι που θεωρείται από τους σχεδιαστές ότι προσελκύει το κοινό. Το δεύτερο σημαντικό μέλημα στο σχεδιασμό είναι η προστασία του ιστορικού παραθαλάσσιου φοινικόδασους σε συνδυασμό με την επανεξέταση ζωνών ανάπτυξης στη στρατηγικής σημασίας παραθαλάσσια περιοχή. Το όραμα για το θαλάσσιο μέτωπο είναι η δημιουργία συνδέσεων για πεζούς με τις γειτονικές περιοχές και η προώθηση μιας φαρδύτερης πράσινης λεωφόρου για σύνδεση της κεντρικής πλατείας με το νέο λιμάνι τον ψαράδων και

γενικό σχέδιο παραλιακού μετώπου
στην Aqaba
_“Toros”, n.53, 2005

σκίτσο παραλιακής άποψης
_“Toros”, n.53, 2005

πέρα. Οι σχεδιαστικές προθέσεις και χειρονομίες υποδηλώνουν τη σημασία της πρόσβασης στη θάλασσα, ως ένα στοιχείο ανατροπής, ξεκούρασης, που αποτελεί από μόνο του γεγονός. Το έργο περιλαμβάνει παραλιακές πλατείες, παραλιακό περίπατο, παραλία μεγάλης έκτασης για κολύμπι, συνοικία ψαράδων, χώρους αναψυχής και πολιτισμού, πράσινες συνδέσεις με θέα, προβλήτα για τουριστικά πλοία, αποβάθρες για πεζούς για τη δημιουργία “γεγονότων” στην ακτογραμμή, διαμόρφωση της θάλασσας για δημιουργία τεχνητής λίμνης. Είναι κάτι πολυδιάστατο, που το επιδιώκει άλλωστε και ο σχεδιασμός του. Από την άλλη, ο χειρισμός του υδάτινου στοιχείου χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία και πρωτοτυπία, δίνοντας την δυνατότητα στον άνθρωπο να το βιώσει όπως τον εκφράζει.

Όσον αφορά το σχεδιαστικό ύφος, είναι κατά βάση γεωμετρικό, με έντονα στοιχεία να αποτελούν οι γραμμικές χαράξεις– άξονες που καταλήγουν στην θάλασσα και συνυπάρχουν με καμπυλόγραμμες που παραπέμπουν σε πιο φυσική διαμόρφωση. Στο παραλιακό μέτωπο παρατηρείται ισάξια συνύπαρξη της φυσικής μορφής με σχεδιασμό ευθειών και κυκλικών χαράξεων.

Κρίνοντας συνολικά το έργο από πλευράς σχεδιαστικής προσέγγισης, παρατηρούμε την έμφαση στην κοινωνικοοικονομική προσέγγιση, αφού αντίστοιχοι ήταν οι πρωταρχικοί στόχοι σχεδιασμού, η οποία συνδυάζεται με την οικολογική, καθώς η προστασία του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος τονίζεται σε αρκετά σημεία, και την αντιληπτική, αφού στόχος ήταν και η προώθηση εξαιρετικής ποιότητας αστικού και αρχιτεκτονικού χώρου.

Murray D.B., Thynne L., “Aqaba-Landscape and Public-Realm Masterplan Strategy”, *Topos, traffic*, n.53, Birkhauser, Munchen, 2005

1. παραλιακή πλατεία
2. αποβάθρα και pavillion εστιατορίων
3. διάδρομοι- πράσινες συνδέσεις
4. παραλιακός πεζόδρομος
5. εκτεινόμενη παραλία
6. ιστορικά άλση απο φοίνικες
7. δρόμος King Hussien
8. κάστρο Al Shareef Hussien
9. περιοχή ψαράδων
10. πλατεία του μεγάλου Arab Revolt
11. αμφιθέατρο
12. αποβάθρα για τουριστικά πλοία
13. λιμνοθάλασσα
14. περιοχές ανάπτυξης

περιοχή Α- πριν
"Topos", n.53, 2005

περιοχή Β- πριν
"Topos", n.53, 2005

περιοχή Α- μετά
"Topos", n.53, 2005

περιοχή Β- μετά
"Topos", n.53, 2005

masterplan
"Topos", n.53, 2005